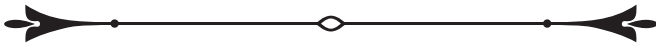

J.C. Holt

ROBIN HOOD

W POSZUKIWANIU
LEGENDARNEGO BANITY

Przekład
Fabian Tryl

Wydawnictwo Astra

Tytuł oryginału:
Robin Hood

Copyright © J.C. Holt

Wszystkie prawa zastrzeżone. Poza uczciwym, osobistym korzystaniem w celu nauki, badań, analizy albo oceny, przewidzianym w Ustawie o Prawach Autorskich, Projektowych i Patentowych z 1988 r., żadna część tej publikacji nie może być reprodukowana, przechowywana w bazach danych ani transmitowana w żadnej postaci ani żadnymi środkami przekazu – elektronicznie, elektrycznie, chemicznie, mechanicznie, optycznie, przez fotokopie ani w żaden inny sposób – bez uprzedniej, pisemnej zgody właściciela praw autorskich.

© Copyright for the Polish edition by
Wydawnictwo Astra s.c.
Kraków 2017

Przekład:
Fabian Tryl

Przygotowanie edycji:
Jacek Małkowski

Redakcja:
Agnieszka Wnuk

Skład i przygotowanie do druku:
Wydawnictwo Astra s.c.

Druk i oprawa:
Drukarnia Skleniarz

Fotografia na okładce i stronie tytułowej:
Scena przedstawiająca polowanie na jelenie. Paris Workshop, ok. 1407.
AKG/BE&W

Wydanie I
Kraków 2017

ISBN 978-83-65280-21-3

Wydawnictwo Astra
31-026 Kraków
ul. Radziwiłłowska 26/2
tel. 12 292 07 30, 602 256 638

www.wydawnictwoastra.pl
www.facebook.com/WydawnictwoAstra
wydawnictwo@astra.krakow.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	11
PODZIĘKOWANIA	13
I. PROLOG	17
II. LEGENDA.....	25
III. KIM BYŁ ROBIN HOOD.....	63
IV. PIERWOWZÓR ROBIN HOODA	95
V. MIEJSCE AKCJI	119
VI. AUDYTORIUM.....	143
VII. TRADYCJE PÓŹNIEJSZE.....	205
VII. EPILOG.....	245
CZYNY ROBIN HOODA.....	265
ŹRÓDŁA I WSKAZÓWKI DO DALSZEJ LEKTURY	293
INDEKS.....	300

WSTĘP

Niniejsze, nowe wydanie zawiera kilka istotnych zmian w porównaniu z wydaniem wcześniejszym. W pierwszym wydaniu z roku 1982 przedstawiłem szereg argumentów przemawiających za tym, że legenda o Robin Hoodzie sięga trzynastego wieku. To znacznie wcześniej, niż zazwyczaj datuje się „oryginalnego” Robina, który miał żyć w Wakefield w pierwszych dziesięcioleciach XIV wieku. Podstawą tej hipotezy był fakt, że przydomki „Robinhood” odnotowano już w roku 1296. Nie tylko umiejscawiają one samą legendę znacznie wcześniej na osi czasu, ale ukazują również, jak bardzo jej elementy przeplatały się z opowieściami o działalności prawdziwych złoczyńców. Pozwala to lepiej zrozumieć, w jaki sposób doszło do pomieszania faktów i wątków legendarnych w dojrzałej już wersji opowieści o Robin Hoodzie, znanej w XV stuleciu. Jednocześnie ta bardziej już pewna chronologia pozwala przybliżyć wiedzę średniowiecznych historyków na temat Robin Hooda oraz informacje o powiązaniach opowieści z innymi utworami literackimi, w tym także z jej źródłami.

Dodatkowe rozważania na temat roli Robina w Zabawach Majowych czy w Świącie Wiosny, a zwłaszcza to, w jaki sposób przedstawiono ją w licznych świadectwach nadzorców kościelnych, pokazują początki idei, według której Robin rabował bogatych i rozdawał ich majątek biedakom.

Zwykle przyjmuje się, że począwszy od szesnastego wieku stał się on postacią wiodącą prym w uroczystościach, które Brytyjczycy nazwali Dniem Flagi.

Wszystkie te kwestie omówiłem w postscriptum. Mniej istotne zmiany wprowadziłem również we wcześniejszych rozdziałach, a przypisy, źródła i wskazówki do dalszej lektury uaktualniłem. Drobne korekty pojawiły się w rozdziale 1, (s. 24) oraz w rozdziale 6, (s. 202), do którego dołączyłem fragment dotyczący *Kroniki Anonimalle*, która jak dotąd umykała uwadze historyków badających losy Robin Hooda. Pragnę wyrazić wdzięczność profesorowi Takeshi Kido z Uniwersytetu Tokijskiego, który zwrócił moją uwagę na wspomnianą *Kronikę*...

Podczas przygotowywania nowego wydania wielu osób okazało mi wsparcie. Profesor Derek Brewer uprzejmie zgodził się przejrzeć wszystkie tłumaczenia. Doktor Rivkah Zim zwróciła moją uwagę na problemy związane z ustaleniem autorstwa listu Roberta Langhama. Doktor Henry Summerson udostępnił mi informacje na temat przydomka Robinhood, które posiadał we własnej kolekcji pseudonimów przestępców. Doktor David Crook przesłał mi dodatkowe informacje o Rogerze Goldbergu i umożliwił zapoznanie się ze swoją pracą poświęconą Robin Hoodowi, zanim jeszcze została opublikowana. Recenzenci pierwszego wydania doradzili wprowadzenie poprawek, a przyjaciele poczynili swoje sugestie. Jestem wdzięczny im wszystkim. Jednocześnie pragnę nadmienić, że wszelkie zmiany wprowadzone do niniejszego wydania w żaden sposób nie podważają argumentacji z roku 1982. Wprost przeciwnie: dodatkowo ją wzmacniają.

II

LEGENDA

Praktycznie wszystko, co wiemy o średniowiecznej legendzie o Robin Hoodzie, pochodzi z pięciu ocalałych poematów czy też ballad oraz fragmentu sztuki teatralnej. Najwcześniejszy z utworów, zatytułowany *Talkyng of the munke and Robyn Hode* i umownie zwany *Robin Hood i mnich*, odnaleziony został w zbiorze rękopisów spisanych około roku 1450, w którym znalazły się również modlitwa przeciwko złodziejom i rabusiom oraz traktat o siedmiu grzechach śmiertelnych umieszczone obok różnorodnego materiału poetyckiego i moralistycznego. Inna opowieść, *Robin Hood i garncarz*, stanowi część rękopisu będącego zbiorem romansów i utworów moralistycznych spisanych prawdopodobnie krótko po roku 1503. Tylko przypadek zdecydował, że opowieści te ocalały.

Jednak do tego czasu legenda była już na tyle dobrze znana i atrakcyjna, że zwróciła na siebie uwagę wczesnych drukarzy. Od końca XV do połowy XVI wieku pojawiło się co najmniej pięć wydań długiego poematu opisującego czyny Robin Hooda. Jedn z nich, zawierający jedynie połowę tekstu, pochodzi prawdopodobnie z drukarni w Antwerpii, która działała w latach 1510–1515. Inny, tym razem kompletny, wydano w słynnej angielskiej drukarni Wynkyna de Worde'a, funkcjonującej między rokiem 1492 a 1534. W międzyczasie pojawiły się dwa kolejne teksty

– *A Gest of Robyn Hode* oraz *A Lyttell Geste of Robyn Hode* (oba noszą tytuł *Czyny Robin Hooda*), przetrwały w trzech późnych wersjach, które pozwalają na pewne sprostowania i niewielkie rozszerzenia. Wszystkie pięć wersji drukowanych wywodzi się, bezpośrednio lub pośrednio, z jednego źródła pisanego⁶. Jego identyfikacja pozostaje ciągle kwestią niepewną. Nie wiadomo również, kto był autorem. Jednak wszystko wskazuje na to, że jako pierwszy, w XV wieku, a być może nawet już około roku 1400⁷, powstał poemat *Czyny Robin Hooda* i to już w formie bardzo przypominającej jego wersję znaną współcześnie.

Dwie inne wczesne opowieści zostały odnalezione w rękopisie, który Tomasz Percy, biskup Dromore w Irlandii (1782–1811) ocalał ze swojego zniszczonego domu w Shropshire i wykorzystał w książce *Reliques of Ancient English Poetry* opublikowanej w roku 1765. Rękopis, znany jako Folio Percy'ego, powstał w połowie wieku XVII, ale zawiera dwie opowieści, które są z pewnością o wiele starsze. Jedna z nich, *Robin Hood, jego śmierć*, nawiązuje do wersów kończących *Czyny Robin Hooda*. Inna, *Robin Hood i Guy z Gisborne*, ma wyraźnie archaiczną formę i język oraz zawiera motywy wspólne ze sztuką o Robin Hoodzie, której fragment przetrwał w rękopisie z około 1475 roku należącym prawdopodobnie

⁶ Z pięciu wersji drukowanych trzy zachowały się jedynie we fragmentach. Żadna z nich nie zawiera jednak tekstu głównego. Oczywiście różnią się też one od siebie szczegółami, ale zawierają pewne błędy, które muszą wywodzić się ze wspólnego źródła – zaliczyć można do nich m.in. pominięcie pierwszego wersu zwrotki 7 oraz pierwszego wersu zwrotki 87 we wszystkich trzech wersjach zawierających te strofy, a także pominięcie pierwszego wersu zwrotki 98 w dwóch wersjach, które ją zawierają. We wszystkich wspomnianych przypadkach jedna z wersji z błędami powstała późno, bo około roku 1560. Wydaje się, że ów błąd był nieodłączną częścią wszystkich znanych nam tekstów.

⁷ Głównym argumentem przemawiającym za tą wczesną datą (około roku 1400) są zachowane w tekście drukowanym formy języka średnioangielskiego – chodzi zwłaszcza o końcówki *-e* i *-es* jako regularne modulacyjne zakończenia słów (F.J. Child, *The English and Scottish Popular Ballads*, t. 3, Boston 1882–1898; repr. New York 1962, s. 40; W.H. Clawson, *The Gest of Robin Hood*, Toronto 1909, s. 6, 128). Elementy te pojawiają się w całym tekście poematu. Jak podkreślał Clawson, poemat *Czyny...* najprawdopodobniej uosabia formy średnioangielskie, które ulegały stopniowej erozji, kiedy utwór przekształcał się w kolejnych wersjach, zanim ukazał się drukiem, niż to, że został skomponowany w okresie późniejszym z części ballady, akurat zawierających takie zakończenia słów. Należy jednak zauważyć, że kwestia ta nie została dokładnie przebadana przez językoznawców od czasów Clawsona, który pisał w roku 1909.

do rodziny Pastonów. Folio Percy'ego zawiera również balladę zatytułowaną *Robin Hood i mnich w przykrótkiej sukni*⁸. Jest ona utrzymana w mniej archaicznym stylu niż *Guy z Gisborne* oraz jak się wydaje, jedynie w niewielkim stopniu łączy się z innymi wczesnymi opowieściami. Niemniej ów dramatyczny fragment z około roku 1475 wymienia Braciszka Tucka jako członka kompanii Robina, co dowodzi, że jakaś opowieść o Robinie i Braciszku Tucku krążyła już w XV wieku. Jej początki, jak zobaczymy później, mogą być datowane na około 1417 rok⁹.

Zanim powstały wspomniane opowieści, historie o Robinie były już powszechnie znane wcześniej. W tekście Wilhelma Langlanda *Piers Oracz* z około roku 1377 jeden z bohaterów, Sloth, stwierdza, że:

*I kan noght parfitly my Paternoster as the Preest it syngeth,
But I kan rymes of Robyn hood and Randolf Erl of Chestre*¹⁰.

Nie znam dokładnie mojego „Ojcie Nasz” tak, jak śpiewa je ksiądz,
Ale znam rymy o Robin Hoodzie i Randolfie, hrabim Chester.

Jest to najwcześniejsza pewna wzmianka dotycząca Robina¹¹. Dowodzi ona, że „rymy” o Robin Hoodzie były już szeroko znane pod koniec XIV

⁸ Mnich nazywany jest Tuckiem w tytule dodanym przez skrybę do Folio Percy'ego. W samej balladzie pojawia się on po prostu jako „przycięty mnich” (czyli mnich w krótko przyciętym habicie).

⁹ Zob. poniżej, s. 78.

¹⁰ Tekst B, Fragment V, wersy 394–395, wyd. G. Kane i E. Talbot Donaldson, London 1975, s. 331.

¹¹ Lokalni przewodnicy z Alnwick (Northumberland) twierdzą, że istniała wcześniejsza wzmianka w poemacie poświęconym bitwie pod Dunbar (1296) przypisywanym Williamowi z Coldingham, przeorowi z Alnwick, i napisanemu w roku 1304. Jest to błąd wywodzący się z pracy G. Tate'a *History of the Borough Castle and Barony of Alnwick* (Alnwick 1866–1869, t. 2, s. 12–13), który błędnie zakładał analogię między Williamem Wallace'em i Robinem Hoodem opisywaną przez Francisca Pecka, osiemnastowiecznego antykwariusza, w tytule, który nadał poematowi ze swojej kolekcji, jako części głównego tekstu. Jednak wzmianka powstała najwcześniej w XVIII wieku. Poemat ten Peck połączył z innym materiałem dotyczącym opactwa w Alnwick, który znalazł się w jego kolekcji o domach zakonnych Premonstratensów [Kanoników Regularnych z Prémontré – przyp. tłum.] (B.L. Sloane, rękopis 4934, karta 103r [w:] *The Political Songs of England*, ed. by T. Wright, Camden Society 1839, s. 160–179). Na temat kolekcji Pecka zob. H.M. Colvin, *The Registrum Premonstratense: A Lost MS Rediscovered*, „Journal of Ecclesiastical History” 1957, vol. 8, s. 96–97.